

Мирко Сајловић: *Милански едикт* у контексту реформи III и IV века

Висока школа – Академија Српске Православне Цркве
за уметности и конзервацију, Београд 2011.

189 стр. ; 21 cm

ISBN: 978-86-86805-46-1

У прилог прослави јубилеја Миланског едикта, 313–2013. година, пред српским читаоцем нашла се и књига Мирка Сајловића – *Милански едикт у контексту реформи III и IV века*.

Већ сам наслов монографије упућује и на њен крајни циљ писања. Како сам аутор у предговору каже – књига „нема за циљ да изложи свецелу биографију или Житије Светога цара Константина Великог, нити да се ухвати у коштац са свим друштвено-политичким и културно-идеолошким проблематикама III и IV века, већ првенствено да укаже на битне историјске токове и околности које су довеле до озваничења и заживљавања одредби Миланског едикта. Доношење Миланског едикта, и као дело Промисла Божијег“, аутор је посматрао „у ширем контексту историјских догађаја и неопходног узрастања религијске свести римског човека. Јер, несумњиво, Милански едикт није *ad hoc* донесен, нити је као такав могао бити прихваћен од Римљана (Ромеја). Он је имао

своју тровековну предисторију у смислу широке припреме касноантичког римског друштва за остварење својих одредби. Друштвени амбијент у коме је донесен Милански едикт генерално карактеришу: велика криза III века и изведене Диоклецијанове реформе, слабљење класичних римских религија и њихово узрастање од многобожачког полицентризма ка моноцентризму и, на крају, грандиозна личност цара Константина и његово чудесно преобраћење.“

Ауторова намера, дакле, била је да у контексту великих потреса и реформи римског друштва током III и IV века, и преко преображене личности цара Константина, прикаже доношење Миланског едикта и његову имплементацију.

У покушају историјског приказа доношења Миланског документа, као центар и тежиште истраживања испоставља се личност цара Константина; он га је осмислио, формулисао и спровео у живот. Константинова преобразена личност јесте кључ

смисаоности Миланског едикта. Дакле, за ишчитавање Миланског едикта аутор поставља као неопходност не само познавање ширег друштвеног контекста у коме је едикт донесен, него и цареve личне мотивације.

Овиме се проблематика усложњава, пошто су казивања о личности цара Константина у историјским изворима пуна контрадикторности и недоречености. За једне он је био „про-рачунати политичар“, „брутални убица и опортуниста“, а за друге велико чудо у историји – „Великан историје људског рода“, свети и равноапостолни лик. То је зато што обично превлађују идеолошки критеријуми и селективни приступ изворима. Неки моменти из његовог живота, тако битни за потоњу историју човечанства, и до данас остају у сфери претпоставки. Таква су питања: Какво је виђење Константин имао на небу? Да ли је одмах доживео истинско преобраћење или тек касније? Да ли је постојала политичка мотивација за његов прелазак на хришћанство? Какву је улогу одиграо у христијанизацији Римског царства? Какве су биле дугорочне последице његове владавине за Римско царство, Цркву Христову, на односе између државе и Цркве, на однос између грчког Истока и римског Запада?

Ово су само нека од питања која су постављена у овој књи-

зи, али која у много чему остају отворена и која ће још дуго времена голицати интересовања истраживача.

Постављену проблематику у књизи на 189. страна аутор је изложио у осам поглавља:

1. Историјски извори и историчари о личности Константина Великог
2. Криза III века и тетрархијски систем
3. Диоклецијанова реформа Царства
4. Римска паганска религија
5. Прогон хришћана
6. Константинов успон до власти
7. Цар Константин – од паганина до хришћанина
8. Милански едикт

У првом поглављу изложена је проблематика везана за тзв. историјски „феномен Константина“. Наиме, историјска истраживања везана за личност цара Константина и данас се налазе пред нерешивом енигмом – којим историјским изворима дати превагу: хришћанским или паганским? Њихови извештаји су дијаметрално различити и не постоји могућност њиховог измирења. Стога је и приказ Константиновог лика у историјским приручницима од 18. века до данас дијаметрално различит. Опредељење историчара за „хришћанског“ или „паганског“ Кон-

стантина углавном је зависило од идеолошке логике историјске школе којој су припадали.

Након упознавања са историјским изворима и проблематиком историјског истраживања у вези са личношћу и делом цара Константина, у другом и трећем поглављу аутор нас уводи у друштвене и политичке прилике које су претходиле доношењу Миланског едикта. При томе, истраживање велике кризе трећег века и изведених економских, политичких, административних и војних реформи, није учињено само са објективно историјско-статистичког аспекта, већ је покушано да се сагледају последице кризе и изведених реформи на друштвену и верску свест касноантичког човека. По запажању самог аутора, „има нечег индикативног у чињеници што је велика криза Римског царства утицала на даљи историјски ход хришћанства, што се хришћанство удружило са ослабљеним Царством у реформама, и што ће своју официјелну победу прогласити у општем расулу античког света.“

У четвртном и петом поглављу укратко су изложена основна обележја римске многобожачке религије, као и основни ток прогона хришћана од стране римске државе. Са доста више историјске подробности аутор се бави у шестом, седмом и осмом поглављу књиге, тачније од вре-

мена Милвијске битке (28. октобра 312. године) до времена времена проглашења Миланског едикта (313. године) и његове имплементације. Овај део књиге је свакако најуспелији: у њему се даје објективна и јасна слика времена доношења Миланског едикта.

У последњем поглављу аутор излаже свој превод текста Миланског едикта са додатним коментарима и тумачењем истог. На крају књиге изложена је коришћена релевантна литература о цару Константину.

Књига доц. др Мирка Сајловића *Милански едикт у контексту реформи III и IV века* написана је лаким и јасним стилем и језиком. У њој се аутор – „крећући се кроз податке и чињенице, имајући смисао за детаљ, догађај и мистерију историје“ – храбро хвата у коштац са историјском проблематиком III и IV века. Придржавајући се свог црквено-историјског аспекта, он прави оригиналну синтезу сусрета касноантичког света и хришћанства пројављену кроз личност и дело Светога цара Константина. Својим приступом и садржајним карактером књига је првенствено намењена студентима теологије и истраживачима средњег века. Но свакако, због лакоће и стила излагања, књига представља занимљиво штиво и за шире читалаштво.

Прошођакон Радомир Ракић